

Ara-Kovács Attila – Magyar Bálint

Birodalmak perifériáján

Unió pufferzóna – az autokraták játéktere

Az Európai Unió eddig nem látott konfliktusokkal kénytelen szembenézni mind határain belül, mind azokon kívül. A magyarországi posztkommunista maffiaállam 2010-2014 közötti kiépülése után elveszítette érvényét az az értelmezési keret, amely az unió nagy, 2004-es *Drang nach Osten*je után a felvételt nyert kelet-európai társadalmak demokrácia-deficitjét szimplán gyermekbetegségnek tekintette, amit megfelelő kezelés esetén bizonyosan kinőnek majd. Határain kívül pedig – például Ukrajnában – illúzióknak bizonyul az a remény, hogy a limesen kívüli társadalmak szükségszerűen közelednek az európai, „civilizált” normák felé.

A limesen belül

A valaha a térség legdinamikusabban modernizálódó és demokratizálódó országában, Magyarországon mára kialakult az Orbán Viktor által már 2010 előtt meghirdetett, a politikai váltógazdaság érvényesülését korlátozó, autokratikus jellegű „centrális erőter”. Ez is jelzi: a liberális demokrácia stabilizációja térségünkben csak az egyik lehetőség. A kelet-európai posztkommunista társadalmakat komolyan fenyegeti a veszély, hogy autokratikus rendszerekké válnak, ekként stabilizálva önmagukat. Kétséges, hogy az EU a fegyelmező szankcióival vissza tudja-e téríteni az érintett országokat a liberális demokrácia pályájára, illetve – ennek eredménytelensége esetén – képes-e és kész-e kitzárítani őket a közösségből.

A demokrácia-deficitek Brüsszel által legitimált szankcióinak rendszere két előfeltevésre épül. Egyrészt hogy az integráció olyan értékközösség, amelynek hatékonysága ezen értékrendszer koherenciáján és homogenitásán alapul. Másrészt hogy a tagországok tudatosan vállalt és követett politikájának a liberális demokráciák értékrendszere adja a központi vezérlő elvét, s az eltérés ettől nem szándékolt, csak eseti deviancia lehet. A szankciók csak e két előfeltevés esetén működőképesek, mert a második hiányában, végső megoldásként csak a kizárás adódhat. Tehát, ha nem teremthető meg a közösség értékrendbeli összhangja, mert

egyres tagorszárok nem törekeenek a devianciák felszámolására, akkor a szervezet, már csak saját védelme érdekében is, ki kell, hogy vesse magából ezt az országot vagy orszárokot.

S mivel a „centrális erőter” rendszere nem esetlegesen, hanem szisztematikusan tagadja az unió értékvilágát, rendre felmerül a feltételezés, hogy Orbán végső soron „ki akarja vezetni” Magyarországot az unióból.

Pedig nem várható sem az ország kizárása, sem a kilépése.

A limesen kívül

Az ukrainai véres események is jelzik, hogy erősödő geopolitikai verseny bontakozik ki az Európai Unió és az Oroszország vezetése alatt kiépülő Eurázsiai Unió között. E versenyt az teszi különösen élessé, hogy a nagy érdekszférák küzdelme két másik dimenzióban is zajlik. Egyfelől a kvázi-demokratikus, illetve a kvázi-autokratikus erők harcaként; másfelől egyre nyilvánvalóbban etnikai jelleget öltő orosz-ukrán konfliktusként. Utóbbi részben kulturális küzdelem is, hisz’ Ukrajna a II. világháborút követően területileg messzire túlnyúlt az ortodoxia hagymakupolás világán és mélyen benyomult a katolikus gótika világába.

Az értékrendek harcának céljai keverednek tehát a földhözragadt birodalmi küzdelem szempontjaival. Mindez nem háborús eszközökkel zajlik. Épp ellenkezőleg, a nagyhatalmak mintegy „bónusz akciókkal” igyekeznek befolyásolni a meghódítandók választását. Az orosz fél olcsó energiát, adminisztratív eszközökkel biztosított piacot ígér a volt szovjet térségben, az Európai Unió pedig a társult tagjainak járó uniós forrásokat és versenyalapú hozzáférést az EU-s piacokhoz. A küzdelem birodalmi jellegét az is hangsúlyozza, hogy kölcsönösen igyekeznek kizárni a „bónuszok” együttes igénybevetelésének lehetőségét.

Ha szigorúan veszik az értékrendszeri homogenitás követelményeit, Ukrajna belátható időn belüli uniós csatlakozása kizárt lenne; miközben a Nyugat geopolitikai célkitűzései az egyre szorosabb együttműködés irányába hatnak.

Értékközösség versus geopolitika

Az EU hirdette értékközösség és a kényszerítő geopolitikai racionalitás az elkövetkező néhány évtizedben kizárják egymást; együttesen nem megvalósíthatók. Ha a jelenlegi struktúrába engednék, csábítanák be a még limesen túli balkáni és kelet-európai országokat, az végzetesen lerontaná az értékközösséget. Ha az EU ettől elzárkózik, sőt az unió határain belül létrejövő kvázi-autokratikus rendszerek kitasztását is fontolóra venné, az a reinkarnálódó orosz birodalom nyugati térnyerésének adna esélyt. Ha az unió földrajzi határait Brüsszel szigorúan az értékközösség határainál kívánná meghúzni, az garantáltan Jalta reinkarnációját eredményezné, melyben a társadalmi értékstruktúrák történelmi önmozgása felülírná a politikai közösség érvényességét. A II. világháborút követő jaltai egyezmény észak-dél tengely mentén szelte ketté Európát, nem sokat törődve a kulturális értékközösségekkel; ám most e tengely, úgy tűnik, északkelet-délnyugat irányban húzódna, visszavonhatatlanul beágyazva az unióba a balti államokat, Lengyelországot, a Cseh Köztársaságot, Szlovéniát és talán Szlovákiát is, miközben kérdéssé tenné Magyarország, Románia és Bulgária helyét e közösségben.

Bár Brüsszel erről ma még nem akar tudomást venni, az értékközösségi vágyak és a geopolitikai realitások ellentmondása csak a kétsebességes unió rendszerében tud feloldódni. Minden politikai kényszer ebbe az irányba hat. A többsebességes Európa egyik – mondhatjuk úgy: nyugati – fokozatát maga az eurózóna jelenti. A visszavonhatatlanul az unióba beágyazott, említett posztkommunista államok vagy részei az eurózónának, vagy kormányaik, tekintet nélkül ideológiai színezetükre, határozottan sürgetik a pár éven belüli csatlakozást. Mások viszont – köztük Magyarország – állami ideológiát gyártanak a tartós kívülmaradás indoklására. A „nemzeti szabadságharc” retorikájába rejtett függetlenségi igény valójában a liberális demokrácia normái alóli felmentés eufemisztikus követelése. Ne legyenek kétségeink, ezek az országok „nemzetek Európáján” az autokrata rendszereik kiépítésének és fenntartásának igényét értik. Ez ellen hatékonyan csak saját polgáraik léphetnek fel, aminek híján, vagy sikertelensége esetén a „nemzeti autokráciák” stabilizációs kísérletei többé-kevésbé sikeresek is lesznek. Ugyanakkor az Unió geopolitikai megfontolásai nem engedhetik, hogy az orosz birodalom újra a Lajtáig, azaz Magyarország nyugati államhatáráig érjen. A nyugat-európai politikai elit, feladva a berlini fal leomlását kísérő romantikus hitét és eredeti küldetését, Kelet-Európa leszakadó részére ma már egyre inkább nem kulturális társként, csupán csak gazdasági befolyási övezetként kénytelen tekinteni. Hisz’ a mai kelet-európai politikai elitek nem civilizálni, hanem a nemzeti és szociális populizmussal – saját

autokratikus hatalmuk kiépítése és konzerválása érdekében – inkább erősíteni akarják országaik keleties értékstruktúráját.

E folyamat megállítása az új uniós tagok egy részénél annál is reménytelenebbnek tűnhet, mert stabil demokráciát képtelenség autonóm polgárság és széles középosztály nélkül teremteni. A 2008-as pénzügyi világválság pedig arra is rávilágított, hogy a már több évtizede uniós dél-európai társadalmak is milyen sérülékenyek lehetnek e tekintetben.

Mindebből az következik, hogy elkerülhetetlenül haladunk egy eurózónán kívüli, tartós pufferezóna kialakulása felé, mely az uniós normák „elnező” alkalmazásának terepévé válik. Az új birodalmi logika nem a „felperzselt föld” taktikájával, hanem adagolt támogatásokkal, valamint a korábban – szándékai szerint – csak esetlegesen megtűrt demokrácia-deficitek tartós tudomásulvételével védi magát.

Miért is akarnák az Orbánhoz hasonló autokraták kivezetni országaikat az unióból, ha e pufferezónában úgy rendezkedhetnek be, hogy eközben „két birodalmat adóztatnak”: az uniótól strukturális és kohéziós alapok, míg az orosz birodalomtól az energia-megállapodások biztosíthatnak pótlólagos forrásokat számukra. Az előbbivel a civilizált politikai jó modornak, a szabadság eszményeinek látszatát fizettetik meg, az utóbbival behódolásukat a keleti függőségi rendszerbe.